

ВІСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Диканя Богдана Олександровича
на тему «Суб'єктність мобільних електронних пристрой: природа,
виробництво, практики»
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 054 – Соціологія
з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Актуальність теми дисертаційної роботи на онтологічному рівні зумовлена тим, що рівень розповсюдження мобільних електронних пристрой постійно зростає в усьому світі. За даними результатів щорічних досліджень (Hootsuite, We Are Social, SimilarWeb, GlobalWebIndex й ін.), у 2020 році кількість унікальних користувачів смартфонів складала 5,2 млрд. людей (67 % населення Землі), а кількість користувачів мережі Інтернет – 4,6 млрд. (60 %), причому швидкість росту кількості інтернет-користувачів постійно збільшується. Цей процес разом з диверсифікацією видів та функцій мобільних електронних пристрой призводить до того, що у всіх сферах суспільства їм делегується все більша кількість соціальних обов'язків та компетенцій, які традиційно належать людям. Наразі все більше базових соціальних інститутів, у тому числі державних, потребують наявності у людини мобільних електронних пристрой. Так, в Україні громадянам пропонується використовувати мобільні додатки (наприклад, «Дія», «Helsi», «Мій Харків», «Гортранс Харків» та інші) для доступу до послуг сфери державного обслуговування. Однак з боку офіційних інститутів влади не докладаються зусилля як до повсюдного забезпечення людей необхідними пристроями, так і до навчання людей, котрі не мають необхідних знань та навичок для користування ними. Це призводить до виникнення нових соціальних нерівностей та схематич включення-виключення: відсутність пристрою чи невміння ним користуватися «виключає» людину з різних соціальних сфер, що ставить питання про те, чи залишається людина без мобільного електронного пристрою повноцінним членом суспільства та, зокрема, соціальним суб'єктом.

На гносеологічному рівні актуальність викликана, по-перше, тим, що традиційно соціологія розглядає соціальну суб'єктність як властивість людини та соціальних інститутів, однак реалії ставлять питання про можливість застосування цього питання по відношенню до мобільних електронних пристрой. По-друге, соціологічні дослідження використання мобільних електронних пристрой найчастіше пов'язані з оцінкою кількісних характеристик цього використання. Через це поза увагою дослідників залишаються якості мобільних електронних пристрой та трансформації цих якостей. По-третє, різні галузеві соціології по-

різному підходять до вивчення та дослідження мобільних пристройів: вони опиняються між семіотичною (наприклад, соціальний інтеракціонізм) та матеріальною (наприклад, соціологія технологій, соціологія речей) інтерпретаціями, тож виникає необхідність в епістемологічній локалізації цієї проблематики.

Метою дисертаційної роботи є визначення природи суб'єктності мобільних електронних пристройів у співвіднесенні практик її виробництва з суб'єктністю людей.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлені та вирішені такі **завдання**:

- 1) Розробити понятійно-категоріальний апарат дослідження суб'єктності мобільних електронних пристройів, зокрема уточнити визначення соціологічної категорії суб'єктності.
- 2) Здійснити концептуалізацію та операціоналізацію ключових дослідницьких інструментів, зокрема виявити та сформулювати перелік індикаторів індивідуальної соціальної суб'єктності.
- 3) Визначити природу суб'єктності мобільних електронних пристройів у співвіднесенні з суб'єктністю людей.
- 4) Проаналізувати відношення індивідуальної соціальної суб'єктності людей та соціальної суб'єктності соціальних об'єктів.
- 5) Проаналізувати процеси виробництва суб'єктності мобільних електронних пристройів у їх співвідношенні з процесами виробництва суб'єктності людей.
- 6) Проаналізувати практики, в рамках яких відбувається процес виробництва суб'єктності мобільних електронних пристройів.
- 7) Проаналізувати дискурси, у яких відбувається процес виробництва суб'єктності мобільних електронних пристройів.
- 8) Визначити вплив природи соціальної суб'єктності мобільних електронних пристройів на природу соціальної суб'єктності людей.

Об'єктом дослідження є суб'єктність мобільних електронних пристройів.

Предметом дослідження є природа суб'єктності мобільних електронних пристройів, її виробництво в практиках людей.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дослідження складають соціальна феноменологія (зокрема, розробки Мартіна Хайдеггера), соціальний конструктивізм (Томас Лукман та Пітер Бергер), структуралістський конструктивізм (в напрацюваннях перш за все П'єра Бурдье), теорія практик, теорія суб'єктності (зокрема, на основі праць Евальда Ільєнкова, Сергія

Рубінштейна, Андрія Брушлинського, Мартіна Хайдегера, Петера Штомпки та інших), соціологія речей (зокрема, у вигляді концепцій таких її представників, як Віктор Вахштайн, Карін Кнорр Цетіна), акторно-мережева теорія (втілена Бруно Латуром, Мішелем Каллоном та Джоном Ло).

Емпіричну базу дослідження складають такі авторські дослідження:

- Дискурс-аналіз за результатами включенного спостереження, в рамках якого досліджено заголовки новинних статей онлайн-видань з метою виявлення дискурсивних практик фабрикації суб'єктності.

Дослідження проводилося в період з 1 січня 2018 року по 30 серпня 2019 року. За період дослідження було проаналізовано 80 новинних заголовків, у яких згадувалися електронні пристрої або програмне забезпечення.

Дослідники не аналізували вміст джерел із заздалегідь визначеної вибірки. Навпаки, нас цікавила частота саме ненавмисних "натраплень" на аналізовані повідомлення, чим досягався ефект включенного спостереження з позиції рядового повсякденного діяча, який користується інтернетом. Такий метод був нами розроблений як розвиток ідей постструктуралістів взагалі та Мішеля де Серто, зокрема, де замість прогулянки є серфінг, а замість міста – інтернет.

У ролі індикатору дослідницьких релевантних повідомлень було визначено поєднання згадки електронного пристрою або програмного забезпечення разом з дієсловами, що позначають активну самостійну дію електронного пристрою (з можливою вказівкою на усвідомленість), часто в поєднанні з прикметником, що приписує електронному пристрою схильність до самостійності, активності, усвідомленості, або ж у контексті, який вказує на приписування пристрою здібності здійснювати соціальні дії.

- Дискурс-аналіз текстових та візуальних інтернет-жартів з метою емпіричного виявлення інструментів фабрикації суб'єктності мобільних електронних пристрій.

Дослідження проводилося з 15 червня по 15 серпня 2021 року. У ході дослідження було проаналізовано 230 візуальних та текстових повідомлень (189 та 41 відповідно).

У якості допоміжних були використані методи візуальної соціології, описані та обґрунтовані П. Штомпкою.

- Кейс-стаді. У період з 25 листопада 2020 року по 1 вересня 2021 року було проаналізовано 3 кейси: страйку кур'єрів служби доставки Bolt в Україні (кінець серпня 2021 року), страйку працівників компанії Amazon в Італії (березень 2021 року); страйк водіїв таксі, що підключені до системи Uber в США та Великобританії (травень 2019 року).

Кейс-стаді включали поєднання дискурс-аналізу, аналізу документів та невключенного спостереження.

- Кейс-стаді творів художньої літератури та кінематографу (у період з 25 листопада 2020 по 25 лютого 2021 року).

- Художнього твору «Матриця» через призму понять процесу усвідомлення об'єктності;
- Художнього твору «Мартін Іден» через призму понять процесу усвідомлення об'єктності;
- Художнього твору «Професія» через призму понять процесу усвідомлення об'єктності;
- Художнього твору «Вигнанець» через призму понять виробництва та фабрикації суб'єктності.

А також вторинний аналіз результатів досліджень:

- Серія експериментів за авторством Е. Богерта, Аарона Счектера та Річарда Т. Уотсона, у ході яких на основі роботи з трьома групами піддослідних був проаналізований та порівняний рівень довіри людей до суджень людського натовпу та комп'ютерних алгоритмів. Результати дослідження були опубліковані у квітні 2021 року.

2. Формулювання наукового завдання, нове вирішення якого отримано в дисертації.

Дисертацію Диканя Богдана Олександровича присвячено вирішенню актуальної наукової задачі, яку умовно можна розділити на два аспекти: онтологічний та гносеологічний. Онтологічний аспект полягає у вирішенні протиріччя, коли з одного боку, мобільні електронні пристрої масово розповсюдженні, є у переважної більшості населення, а з іншого боку – власники до кінця не можуть контролювати та усвідомлювати вплив пристроїв на себе. Гносеологічний аспект полягає у вирішенні протиріччя, в рамках якого на рівні наукового дискурсу дослідниками спостерігається, як мобільні електронні пристрої проявляють нові якості, однак соціологією ще до кінця не сформульований підхід щодо розгляду цих якостей, їх визначення та дослідження.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачем, полягає у наступному:

Вперше:

- визначено природу та механізми виробництва соціальної суб'єктності інститутів й речей (у тому числі мобільних електронних пристроїв) у співвідношенні з індивідуальною соціальною суб'єктністю (людини). Серед механізмів виробництва суб'єктності виділено такі види, як делегування, окупація та фабрикація соціальної суб'єктності (та два підвиди останньої: «зі суб'єктним фабрикантом» та «без суб'єктного фабриканта»). Види виробництва «окупація

суб'єктності» та «фабрикація суб'єктності» пояснюють, як можлива соціальна суб'єктність «не-людей»;

– надано типологію соціальної дії у залежності від ознак індивідуальної соціальної суб'єктності. Виділено чотири види соціальної дії: суб'єктний акт, акт фабрикованої суб'єктності, акт окупованої суб'єктності та безсуб'єктний акт. Суб'єктний акт визначено як соціальний акт (у веберівському розумінні), що супроводжується усвідомленням актором власної об'єктності та посиленням його випрацюваної суб'єктності у результаті акту. Визначено, що усі інші види актів сформовані за схемою наявності лише однієї з ознак або включають відсутність обох;

– здійснено соціологізацію концепції запускання явленості речей М. Хайдеггера, шляхом об'єднання її з концепцією актанта Б. Латура. М. Хайдеггер розглядає модуси «поломки», «відсутності» та «настирливості» як такі, що запускають явленість речей. Саме такі ситуації призводять до прояву (фабрикованої) суб'єктності мобільних електронних пристройів, адже у результаті явленості вони вчиняють акт фабрикованої суб'єктності відносно свого власника. Але одночасно ці ситуації призводять і до прояву (випрацюваної) суб'єктності власника, котрий в такий момент усвідомлює свою об'єктну залежність від пристрою. За межами модусів запускання явленості власник та пристрій виступають як одна мережа – єдиний актант, що є носієм фабрикованої суб'єктності;

– запропоновано гіпотезу «екзогабітусу» на базі поняття «габітусу» П. Бурдье. Якщо габітус – це структуруючі структури, які людина інтерналізує, то екзогабітус – це структуруюча структура що є екстернальною по відношенню до людини, але впливає на її соціальну діяльність подібно тому, як екзоскелет виступає доповненням до роботи природного скелету людини. Уточнено, що саме мобільні електронні пристройі можуть виступати у ролі екзогабітусів.

Удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження суб'єктності речей. Зокрема розділено категорію соціальної суб'єктності на категорії випрацюваної соціальної суб'єктності та фабрикованої соціальної суб'єктності, а також розроблено конструкт рівнів соціальної суб'єктності (що залежать від рівнів усвідомлення актором обумовленості власних дій). Запропоновано визначення понять акту носія випрацюваної суб'єктності та акту фабрикованої суб'єктності, а також суб'єктного акту. Соціальний акт носія випрацюваної суб'єктності – це соціальний акт (таким може бути і відсутність акту), виражений у свідомому впливі актора на траєкторію соціально-історичного розвитку його самого. Інакше кажучи, суб'єктна активність – це рух у напрямку розширення власної суб'єктності, це боротьба за суб'єктність, її виробництво у праці (що виходить із назви). Акт фабрикованої суб'єктності – це соціальний акт, виражений у несвідомому впливі актора на траєкторію соціально-історичного розвитку його самого;

– підходи до вивчення речей як частини соціального світу, зокрема звужено межі соціальної суб'єктності речей, що не мала чітких кордонів у розробках Б. Латура, М. Каллона, Дж. Ло, К. Кнорр Цетіни та В. Вахштайна. Таке звуження зроблено за рахунок уточнення, що соціальна суб'єктність речей має характер фабрикованої, та що її першоджерелом виступає людина. Речі не здатні до усвідомлення власної об'єктності, тож їх суб'єктність може мати місце лише за рахунок наявності людини як інтерпретатора цієї суб'єктності. Така інтерпретація уможливлюється фабрикацією суб'єктності в дискурсивних практиках;

– перелік інструментів фабрикації соціальної суб'єктності речей. Дискурс-аналіз інтернет жартів дозволив вийти на такі інструменти як антропоморфізація, емпатія, сексуалізація, визнання домінування над людиною. Одним з найбільших за обсягом використання є такий інструмент, як антропоморфізація, що свідчить про те, що суспільство наразі не мислить іншої суб'єктності, як така, що гомологічна людській суб'єктності. Така обмеженість дискурсу суб'єктності є додатковим показником соціальної виробленості не тільки речової, але й людської суб'єктності.

Дістали подальшого розвитку:

– теорія соціальних практик П. Бурдье. Соціальні практики розглянуті у тому числі як процеси взаємодії з речами як носіями фабрикованої соціальної суб'єктності. Виявлено, що саме в практиках набуває місце взаємна фабрикація суб'єктності людини та електронного пристрою, а також їх функціонування як єдиного носія фабрикованої суб'єктності;

– поняття «об'єктуалізації» К. Кнорр Цетіни. Уточнено, що феномен об'єктуалізації є наслідком реіфікації у відношенні до соціальних інститутів та речей. Початково створені людиною соціальні інститути відчуджуються від автора та сприймаються людьми як об'єктивно існуючі феномени, закони функціонування яких не залежать безпосередньо від впливу людей;

– теорія реіфікації Дьєрдя Лукача. Уточнено, що феномен реіфікації споріднений з описаними нами процесами фабрикації та окупації суб'єктності, є наслідком цих процесів. Соціальні інститути, які спочатку набувають суб'єктності у результаті фабрикації суб'єктності з суб'єктним фабрикантом поступово відчуджуються від автора, і процес виробництва їх суб'єктності стає процесом фабрикації без суб'єктного фабриканта;

– теорія інституціоналізації П. Бергера та Т. Лукмана. Проаналізована спорідненість процесів інституціоналізації з процесами фабрикації та окупації суб'єктності. Так само, як у ході описаних П. Бергером та Т. Лукманом процесів натуруалізації та легітимації практик відбувається їхня інституціоналізація, у ході процесів фабрикації відбувається виробництво суб'єктності соціальних інститутів;

– методологія метатеоретичного дослідження соціологічних категорій. У ході аналізу досліджень суб'єктності був врахований соціально-історичний контекст розвитку різних поглядів на феномен суб'єктності. Такий підхід дозволяє

досягти критичного підходу щодо врахування розробок тих чи інших авторів. Врахування соціально-історичного контексту – це вияв та врахування залежностей, через які була втілена в життя та чи інша теорія, що, в категоріях нашого дослідження, робить дослідника, що використовує такий підхід, більш суб'єктним, ніж без врахування умов зовнішньої обумовленості соціологічних напрацювань; Теорія макдональдизації Джона Рітцера. Шляхом продовження логіки Дж. Рітцера виявлено процеси трансформації макдональдизації в «уберізацію» та «амазонізацію». Уберізація - це наступний після макдональдизації крок в раціоналізації шляхів отримання прибутку власниками компаній і в іrrаціоналізації (дегуманізації) щодо співробітників і клієнтів. Процес уберізації призводить до заміни людської взаємодії віртуальною. Результатом уберізації стає фабрикація суб'єктності людини-працівника та відчудження від випрацюваної суб'єктності у ще більшій мірі, ніж в умовах макдональдизації. Якщо убероподібні системи до певної міри ще припускають вибір (як акт випрацюваної суб'єктності) з боку актора, то унаслідок другого відленого нами процесу – Амазонізації - амazonоподібні системи використовують систему рекомендацій, на основі великих даних прогнозують смаки клієнтів - щодо книг, їжі, фільмів, музики, статевих партнерів, політичних лідерів.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечена коректним застосуванням сучасних методів дослідження (зокрема, методів аналізу текстів, дискурс-аналізу та кейс-стаді) та методологічних підходів соціальної феноменології, соціального конструктивізму, структуралістського конструктивізму, теорії практик, теорії суб'єктності, соціології речей, акторно-мережової теорії, а також співставленням одержаних результатів із широким колом літературних та наукових першоджерел. Глибока теоретико-методологічна рефлексія та розлоге метатеоретизування, здійснені автором дисертації у розділах 1-2, забезпечують авторський (само)аналіз власних досягнень та методологічних обмежень, про що свідчить і змістовний виклад перспектив подальшого дослідження в обраній автором тематиці.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувач показав високий рівень теоретичної підготовки, засвідчену широким колом розробок, задіяних в роботі. Філософські, антропологічні, психологічні, соціологічні, історичні, літературні джерела та концепції, ідеї та

розробки покладені в основу аналізу проблематики суб'єктності у перших розділах. Теоретичну основу дослідження складає концептуальний апарат соціальної феноменології, соціального конструктивізму, структуралістського конструктивізму, теорії практик, теорії суб'єктності, соціології речей, акторно-мережової теорії, які застосовано під час визначення природи соціальної суб'єктності мобільних електронних пристройів, її співвіднесення з природою соціальної суб'єктності людей та під час дослідження механізмів виробництва соціальної суб'єктності. Соціологічну концептуалізацію феномену соціальної суб'єктності мобільних електронних пристройів здійснено з використанням основних положень класичної та сучасної теорії соціальної суб'єктності, а також соціології речей. Дисертант не лише пропонує власні категоріальні інновації, але й якісно вписує їх в існуючий теоретичний контекст, зокрема і в класичній концепції. Приміром, розроблена дисертантом матриця суб'єктності соціальних актів вписана в теорію соціальної дії Вебера. Не менш важливим здобутком є матриця соціальних актів за характером їхньої суб'єктності, що може розглядатися як нове слово в теоріях соціальної дії та заслуговує на окрему доброзичливу увагу. Проведений переклад теоретичних конструкцій на мову конкретних емпіричних кейсів на реальних прикладів, художніх творів, творів кінематографу, яких дуже багато в даній роботі, свідчить про самостійне та рефлексивне розуміння автором проведених ним теоретичних розвідок та методологічних пошуків.

Здобувач показав високий рівень обізнаності з результатами наукових досліджень інших учених за темою дисертациї.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у комплексному соціологічному аналізі феномену суб'єктності мобільних електронних пристройів, його розгортання та співвідношення з суб'єктністю людських соціальних акторів, що може бути застосовано у подальших його дослідженнях. Теоретичні положення дисертації можуть стати основою для розробки понятійно-категоріального апарату таких галузей наукового знання, як соціологія речей, соціологія суб'єктності, соціологія комунікацій, цифрова соціологія, соціологія Інтернету, соціологія знання. Розробки та висновки, що запропоновано в дисертаційному дослідженні, доповнюють наявні теорії та знання про речі як соціальні феномени та як соціальні суб'єкти, а також про способи і методології теоретичного та емпіричного дослідження даної проблематики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх для подальших емпіричних досліджень стану та розвитку суб'єктності речей як співучасників конструктування соціального взагалі та соціального порядку, соціального простору, соціальних інститутів зокрема, а

також для розробки моделей соціалізації та суб'єктивизації в умовах нового суспільства гібридних актантів, тобто в умовах активізації та суб'єктивизації речей. Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані органами державної влади при визначенні напрямів та способів реалізації державної політики у напрямі діджиталізації сфери надання держпослуг громадянам, що може сприяти розвитку та поширенню цифрових технологій при збереженні та розвитку суб'єктності самих громадян, а також вдосконаленню нормативно-правового регулювання функціонування мобільних електронних пристрій в українських умовах. Отримані результати можуть бути використані у викладанні таких навчальних дисциплін, як “Новітні соціологічні теорії”, «Глобалізація медіа», «Соціологія ХХІ століття» тощо.

7. Використання результатів роботи.

Основні результати дисертаційного дослідження було використано в навчальному процесі, зокрема в контексті викладання таких навчальних дисциплін, як «Новітні соціологічні теорії» (для студентів магістерської програми соціологічного факультету), «Соціологія ХХІ століття» (для студентів програми підготовки докторів філософії соціологічного факультету), «Глобалізація медіа» (для студентів І курсу соціологічного факультету), «Між кільцями та тронами: міф у сучасності» (міжфакультетська дисципліна).

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувачки в публікації.

Основні положення дисертації опубліковано в 7 наукових працях, з них 2 статті у фахових наукових виданнях України, 1 стаття в науково періодичному виданні держави-члена Європейського Союзу, 1 праця в іншому науковому виданні, 3 тези у матеріалах наукових конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікація у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу:

1. Бойко Д., Дикань Б. Применение методологии дискурс-анализа для изучения дискурсивного уровня онтологии вещей: возможности и ограничения. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. Vol. VII(32), Iss. 192. P. 85–89.

URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_vii_192_32.pdf

Особистий внесок: автором було проведено розбір методології та методу дискурс-аналізу в інтерпретації теорії гегемонії Е. Лакло та Ш. Муфф, а також обґрунтування цього підходу як одного з інструментів дослідження ролі речей у конструюванні соціального.

Публікації у виданнях, включених до переліку фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»:

2. Дикань Б. Социологический анализ мобильных гаджетов: pragmatический поворот vs акторно-сетевая теория. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. Вип. 39. С. 263–269.

URL:

http://sociology.univer.kharkov.ua/images/docs/magazine/vesnik_soc/39.pdf
<https://orcid.org/0000-0003-2198-9228>

3. Дикань Б. Реіфікація як фактор суб'єктивизації електронних пристройів: магія у ХХІ столітті. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 63–75.

DOI: <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2020-23-07>

URL: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/17101/15773>
<https://periodicals.karazin.ua/usocjour/issue/view/1069>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Dykan B. At the crossroads between the relativism and the absolutism: on the need for a metatheory of subjectivity // Соціологія у (пост)сучасності: збірник тез доповідей XIX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених., 18–19 березня 2021 р., Харків, 2021. С. 57–59.

5. Дикань Б. Дискурсивная борьба за субъектность: роль мобильных электронных устройств // Соціологія у (пост)сучасності: збірник тез доповідей XVIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених., 19 листопада 2020 р., Харків, 2020. С. 66–68.

6. Бойко Д., Дикань Б. О «поворотах» в социологии // Соціологія у (пост)сучасності: збірник тез доповідей XVI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених., 15–16 березня 2018 р., Харків, 2018. С. 27–28.

Особистий внесок: автором проведено аналіз «повороту» соціології до матеріального та розглянуто основних представників досліджень у напряму соціології речей.

7. Дикань Б. "Китайская комната" в XXI веке, или интенциональность современных электронных устройств: contra et pro // Сучасне та майбутнє в глобальних і локальних проекціях: матеріали XII Міжнародних соціологічних читань пам'яті Н. В. Паніної і М. В. Поповича, 10 грудня 2018 р., Київ, 2018. С. 144–156.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить plagіату, а дисертація відповідає вимогам академічної добросесності.

9. Апробація матеріалів дисертації.

Основні положення дослідження було викладено та обговорено на таких конференціях: III Конгрес Соціологічної асоціації України «Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання» (Харків, 2017); XVIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (Харків, 2021); XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (Харків, 2020); XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (Харків, 2018); Конкурс «Кращий молодий соціолог року – 2018» (Київ, 2018).

10. Оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Диканя Б. О. відповідає спеціальності 054 – Соціологія. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота Диканя Богдана Олександровича «Суб'єктність мобільних електронних пристройів: природа, виробництво, практики» відповідає вимогам, передбаченим «Тимчасовим порядком присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами).

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, розширене засідання кафедри соціології соціологічного факультету Харківського

національного університету імені В. Н. Каразіна рекомендує дисертацію Б. О. Диканя «Суб'єктність мобільних електронних пристройів: природа, виробництво, практики» до захисту в разовій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 – Соціологія з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент
доцент кафедри прикладної соціології
та соціальних комунікацій
соціологічного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна,
кандидат соціологічних наук

Олександра ДЕЙНЕКО

Рецензент
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктор соціологічних наук,
доцент

Олександр ХИЖНЯК

